

Book Review

પુસ્તક સમીક્ષા

S.V. College of Education, Kadi
Soorajba College of Education, Kadi.

પુસ્તક સમીક્ષા એટલે શું?

- સમીક્ષા : કોઈપણ લખાણ , બનાવ, વસ્તુ કે ઘટનાનું સમીક્ષાત્મક મૂલ્યાંકન
- પુસ્તક સમીક્ષા એ એક પુસ્તકનું વિશ્લેષણ છે જેમાં તેનું વિષયવસ્તુ , ખાસિયતો , નબળાઈઓ અને સંદર્ભો સામેલ છે.
- પુસ્તક સમીક્ષા એ એક પ્રક્રિયા છે જેના દ્વારા સમીક્ષક પુસ્તકની શૈલી, સામગ્રી અને મૂલ્ય દ્વારા વિશ્લેષણ કરીને વિવેચન કરે છે.
- કોઈપણ પ્રકારના લેખ કે પુસ્તકની સમીક્ષા થઈ શકે

પુસ્તક સમીક્ષા શા માટે ?

- ❑ પુસ્તક સમીક્ષા સંભવિત વાચકો માટે માર્ગદર્શિકા છે. સંક્ષિપ્તમાં કઈ સમીક્ષા લેખકની ખાસિયતો અને મુખ્ય મુદ્દાઓને તે સારાંશ સ્વરૂપે રજૂ કરે છે. સમીક્ષક પોતાના અભિપ્રાય દ્વારા લેખક પોતાની વાત / મુદ્દાઓ અંગે વાચકોને સમજાવવામાં સફળ થાય છે કે નહીં તે પણ રજૂ કરે છે .
- ❑ સમીક્ષાનું મુખ્ય અને મહત્વનું તત્વ વિવરણ કે ચર્ચા (ટીકા ટીપ્પણી)
- ❑ તમે લેખકના વિચારો સાથે સંમત કે અસંમત થઈ શકો અને પુસ્તક ઉદાહરણરૂપ છે કે તેમાં જ્ઞાન , રજૂઆત કે વિચારની દ્રષ્ટીએ કોઈ ખામી છે તે અંગે તમારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય આપી શકો

પુસ્તકના પ્રકાર

- પુસ્તકના ઘણી બધી દ્રષ્ટીએ ઘણા પ્રકાર પડી શકે . પરંતુ સમીક્ષા માટે પુસ્તકના વિષય વસ્તુને આધારે મુખ્ય બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય .

1. Fiction(કથા સાહિત્ય સ્વરુપ)

(લેખકની કલ્પના પર આધારિત લઘુ કથાઓ, નવલકથાઓ, દંતકથાઓ, લોક કથાઓ અને પરીકથાઓ બધી કાલ્પનિક સાહિત્ય ગણાય)

2.Non Fiction (બિન કથા સાહિત્ય સ્વરુપ)

(નોનફિક્શન વિભાગમાં આત્મકથા ,જીવનચરિત્ર, વ્યવસાય, રસોઈ, આરોગ્ય અને માવજત,પાળતુ પ્રાણી,હસ્તકલા, ઘર સજાવટ, ભાષાઓ, પ્રવાસ વર્ણન, વ્યક્તિત્વ વિકાસ , ધર્મ, કલા અને સંગીત, ઇતિહાસ,સત્ય બનાવો આધારિત અપરાધ, વિજ્ઞાન , વાણિજ્ય અને રમૂજ વગેરે ને લગતા પુસ્તકો)

પુસ્તક સમીક્ષા લખતા પહેલા.....

- પુસ્તકની પસંદગી ખૂબ મહત્વની
- ખૂબ કાળજીપૂર્વક પુસ્તક વાંચો.
- તમે જે અનુભવો છો એ નોંધો.
- પુસ્તક સમીક્ષા લખવાની કોઈ ચોક્કસ અને નિશ્ચિત પદ્ધતિ નથી
- પરંતુ લખાણ લખતા પહેલા કાર્ય પર સમીક્ષાત્મક વિચારણા થવી જરૂરી છે

પુસ્તક સમીક્ષા લખતા પહેલા.....

- સમીક્ષાત્મક વિચારણા માટે નીચેના પ્રશ્નો તમને મદદરૂપ થઈ શકશે.
  - 1) પુસ્તકનો મુખ્ય વિચાર : મુખ્ય વિચાર શું છે? સાંપ્રત સમાજની વિચારસરણી કે અન્ય કોઈ બાબત તમે જાણતા હોવ તેની સાથે સામ્યતા ધરાવે છે કે વિરુદ્ધ વિચારસરણી ધરાવે છે? કઈ બાબતો પુસ્તકને પરિપૂર્ણતા આપે છે?
  - 2) પુસ્તકનો વિષય કે મુદ્દો શું છે: શું વિષય વસ્તુ યોગ્ય પ્રમાણમાં આવરી લેવાયું છે? શું લેખકે વિષયના બધા પાસાઓ સંતુલિત રીતે આવરી લીધા છે? કયો અભિગમ અપનાવેલ છે? (સ્થાનિક , વિશ્લેષાત્મક , કાળ ક્રમિક કે વર્ણનાત્મક)
  - 3) લેખકે પોતાની દલીલો રજૂ કરવા શેનો આધાર લીધો છે: પોતના મુદ્દા રજૂ કરવા કયા પુરાવા લીધેલ છે? તમે તેની સાથે સંમત છો કે નહિ ? તમે વાંચેલ કોઈ અન્ય પુસ્તક કે લેખ સાથે પુસ્તક સાથે વિરોધી વિચારસરણી ધરાવે છે?

પુસ્તક સમીક્ષા લખતા પહેલા.....

- 4) લેખકે પોતાની દલીલોનું માળખું કેવી રીતે વ્યક્ત કરેલું છે: વિવિધ ભાગોને સાંકળીને એક આખો વિચાર ઉભો કરી શક્યા છે? શું તે દલીલો અર્થપૂર્ણ છે? શું આ સમજ સાથે તમે સંમત છો? શા માટે / શા માટે નહિ?
- 5) તમને આ પુસ્તક વિષય સમજવામાં કેવી રીતે ઉપયોગી બન્યું

પુસ્તક સમીક્ષાનું માળખું

A - Introduction (પ્રસ્તાવના/ પરિચય)

- ❑ લેખકનું નામ , પુસ્તકનું નામ , પ્રકાશક , લેખકનું નામ
- ❑ પાનાંની સંખ્યા , કિંમત , ISBN નંબર જેવા બાહ્ય લક્ષણો (ખૂબ ટૂંકમાં)
- ❑ લેખકનો અતિ સંક્ષિપ્ત પરિચય અને જે તે ક્ષેત્રમાં પ્રદાન
- ❑ પુસ્તક તમે શા માટે પસંદ કર્યું ?
- ❑ મુખ્ય થીમ / વિષય (અતિ ટૂંકમાં – 4-5 લીટીમાં)
- ❑ સંભવિત વાચક ગણ (Targeted Readers)

પુસ્તક સમીક્ષાનું માળખું

B - Summary of Content (વિષયવસ્તુનો સારાંશ)

- ❑ વિષય વસ્તુને માત્ર ટૂંકમાં રજૂ કરવાનું નથી પરંતુ ...
- ❑ લેખકના મુખ્ય વિચાર કે હેતુને પ્રતિનિધિત્વ આપી શકે તેવી રીતે રજૂ કરવું .
- ❑ પુસ્તક અંગેનું તમારું વર્ણન વાંચનારને લેખકના વિચારો અને હેતુઓની સમજ આપી શકે તે રીતે રજૂ થવું જરૂરી
- ❑ Fiction(કથા સાહિત્ય સ્વરુપ) માટે પ્લોટ /મધ્યવર્તી વિચાર - પાત્ર પરિચય - લેખન શૈલી -
- ❑ Non Fiction (બિન કથા સાહિત્ય સ્વરુપ)માટે ષય વસ્તુ , લેખકે પુસ્તકમાં રજૂ કરેલ મુદ્દા અને તેની ગોઠવણ તેમજ આધાર રુપ બાબતો , તેની માવજત ,
- ❑ પુસ્તકના બૌદ્ધિક , સંવેગિક અને સૌન્દર્ય લક્ષી ગુણ

પુસ્તક સમીક્ષાનું માળખું

C - પુસ્તકનું વિશ્લેષણ અને મૂલ્યાંકન

- ❑ પુસ્તક સમીક્ષાનો સૌથી લાંબો અને મહત્વનો ભાગ
- ❑ ફકરા સ્વરૂપે અને એક સમયે એક જ બાબત રજૂ થવી જોઈએ.
- ❑ લેખકનો હેતુ શું છે?
- ❑ વિચાર સંકલન (રજૂઆતની પદ્ધતિ- ચોકસાઈ - યોગ્યતા)
- ❑ શું લેખક પોતાની વાત/ વિચાર યોગ્ય રીતે રજૂ કરી શક્યા છે કે કેમ??
- ❑ શું લેખકે વિષયના બધા પાસાઓ સંતુલિત રીતે આવરી લીધા છે?
- ❑ તમે તેમના વિચારો સાથે સંમત છો કે કેમ ? (મધ્યવર્તી વિચાર કે પાત્રોની સામાજિક / માનસિક પૃષ્ઠભૂમિ / વિકાસ)

- ❑ શું લેખકનો હેતુ સિદ્ધ થયો છે
- ❑ શું ખ્યાલો સારી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યા છે?
- ❑ શું ભાષા સ્પષ્ટ અને લોકભોગ્ય છે?
- ❑ શું વિચારો વિકસિત થયા છે?
- ❑ કયા ક્ષેત્રોને આવરી લેવામાં આવ્યા છે, આવરી લેવામાં આવ્યાં નથી?
- ❑ માહિતી કેટલી સચોટ છે?
- ❑ અન્ય લેખકોના આજ વિષય વસ્તુ પર આધારિત પુસ્તક/લેખ/વિચારસરણી સાથે સરખામણી
- ❑ લેખકના અન્ય પુસ્તક સાથે સરખામણી

પુસ્તક સમીક્ષાનું માળખું

D- Conclusion (સમાપન)

- ❑ પુસ્તકની તમારા પર પડેલી અસરો
- ❑ સાંપ્રત સમય સાથે અનુબંધ ધરાવે છે ?
- ❑ પુસ્તક અંગેનો તમારો આખરી અભિપ્રાય (અહીં કોઈ નવી વાત કે વિચાર ના આવવો જોઈએ તેમજ પુસ્તકની સારી અને નબળી બાબતો વચ્ચે સંતુલન હોવું જોઈએ)
- ❑ અન્ય વાચકોને વાંચવા માટે ભલામણ કરશો? (જો હા તો શા માટે ? જો ના તો શા માટે ?)

આપના પ્રશ્નો આવકાર્ય

આભાર